

**Drinken op school in
Leiden 2011**

Drinken op school in Leiden

Onderzoek naar het alcoholbeleid en het alcoholgebruik in het voortgezet onderwijs in Leiden

COLOFON

Nederlands Instituut voor Alcoholbeleid

Auteur: drs. I. Verhoef

Postadres:
Postbus 9769
3506 GT Utrecht
E-mail: info@stap.nl

www.stap.nl
www.alcoholvrijeomgeving.nl
www.alcoholbeleid.nl
www.alcoholreclame.nl
www.alcoholenzwangerschap.nl

Februari 2012

Inhoudsopgave

Samenvatting	4
2. Onderzoeksopzet.....	11
2.1. Methode van onderzoek.....	11
2.2. Procedure	11
2.3. Demografische variabelen	11
3. Onderzoeksresultaten leerlingenenquête.....	12
3.1. De organisatie van schoolfeesten.....	12
3.2. Alcoholgebruik algemeen en op schoolfeesten	13
3.3. Indrinken en meesmokkelen	14
3.4. Alcohol tijdens kampweken en/of werkweken	15
4. Alcohol op Leidse scholen in vergelijking met landelijk.....	17
4.1. De organisatie van schoolfeesten.....	17
4.2. Alcoholgebruik op schoolfeesten	17
4.3. Alcoholvrije schoolfeesten.....	17
4.4. Indrinken.....	18
4.5. Werkweken	18
4.6. Alcoholgebruik onder schooltijd.....	18
5. Onderzoeksresultaten beleidsverkenning schooldirecties	19
5.1 Inleiding	19
5.2. Alcoholbeleid op schoolfeesten, werkweken en onder schooltijd	19
5.3. Conclusies interviews locatiedirecteuren.....	27
6. Conclusie en aanbevelingen	28
7. Literatuur	31
Bijlage 1 Vragenlijst Leerlingen	32
Bijlage 2. Vragenlijst schooldirecties.....	34
Bijlage 3. Scholen Leids leerlingenenonderzoek alcoholgebruik	35

Samenvatting

In Leiden is door het Nederlands Instituut voor Alcoholbeleid (STAP) in samenwerking met de GGD Hollands Midden een regionaal project opgezet waarin scholen voor het voortgezet onderwijs (VO) enthousiast gemaakt worden voor de Alcoholvrije School. Doel van het project is om de scholen met voldoende draagvlak en mogelijkheden voor een alcoholvrij beleid te identificeren en deze scholen verder te informeren over en te begeleiden bij het opzetten van de Alcoholvrije School. Indien gewenst reikt STAP het keurmerk van de Alcoholvrije School uit aan scholen die voldoen aan alle criteria. Alcohol is schadelijk voor de hersenontwikkeling van opgroeiende jongeren. STAP wil met dit project ertoe bijdragen dat de leefomgeving van jongeren tot 18 jaar zoveel mogelijk alcoholvrij wordt. Om een zo alcoholvrij mogelijke leefomgeving voor jongeren te kunnen bewerkstelligen zullen vooral volwassenen daartoe het initiatief moeten nemen. Volwassenen kunnen ertoe bijdragen dat de beschikbaarheid van alcohol in de omgeving van jongeren zoveel mogelijk wordt beperkt. Belangrijke volwassenen in het leven van jongeren zijn docenten.

Alcoholvrij zijn is niet alleen in het belang van de gezondheid van jongeren, maar het biedt de school ook eenduidigheid en houvast op het probleem. Het maakt het voor scholen een stuk eenvoudiger om regels op werkweken en schoolfeesten te handhaven. Een beleid waarin wel alcohol is toegestaan onder bepaalde voorwaarden of bij bepaalde activiteiten is moeilijk te handhaven. Omdat op veel scholen zowel leerlingen van onder de 16 als leerlingen vanaf 16 zitten, is het niet eenvoudig om regels ten aanzien van alcoholgebruik op te stellen. De Alcoholvrije School biedt een eenduidige oplossing voor leraren en leerlingen die ondersteunt wordt door de meeste ouders.

Op een Alcoholvrije School worden in praktische zin:

- schoolfeesten, werkweken en andere activiteiten zonder alcohol georganiseerd;
- blaastesten gehanteerd om te voorkomen dat jongeren voorafgaande aan activiteiten indrinken;
- regels vastgelegd in een goed uitgewerkt alcoholbeleid inclusief een plan voor de handhaving;
- de regels duidelijk gecommuniceerd naar docenten, ouders en leerlingen.

Door middel van enquêtes onder scholieren van 19 (van de 24) Leidse schoollocaties en van interviews onder schooldirecties van 10 schoollocaties is een beeld verkregen van het alcoholgebruik en het alcoholbeleid op Leidse VO en VSO scholen. Met scholen worden de scholengemeenschappen bedoeld die meerdere schoollocaties kunnen omvatten. Het onderzoek heeft plaatsgevonden op locatieniveau, omdat het alcoholbeleid per schoollocatie verschillend kan zijn.

De onderzoeken zijn uitgevoerd in de periode december 2011 tot en met februari 2012. De resultaten zijn ter vergelijking naast de resultaten van eerder uitgevoerd landelijk onderzoek onder VO scholen

gelegd¹. Vervolgens zijn er conclusies en aanbevelingen voor de stad Leiden geformuleerd. Deze resultaten, conclusies en aanbevelingen worden gepresenteerd aan de gemeente en de scholen in Leiden.

De belangrijkste conclusies zijn:

- Er is voldoende draagvlak voor de Alcoholvrije School in Leiden. Zeven van de tien ondervraagde locatiedirecteuren geven aan dat er op de schoollocatie een volledig alcoholvrij beleid geldt voor alle leerlingen.
- Op drie van deze zeven scholen staan lerarenborrels op school of tijdens werkweken en/of een glas champagne voor geslaagden bij het eindexamenfeest een volledig alcoholvrij beleid in de weg.
- Vier van de tien ondervraagde schoollocaties komen in aanmerking voor het keurmerk van de Alcoholvrije School en worden hierop getoetst door STAP.
- In Leiden worden op 13 (71%) van de 19 onderzochte schoollocaties alcoholvrije feesten georganiseerd, dat percentage ligt hoger dan het landelijk gemiddelde percentage alcoholvrije feesten van 56% in 2011 (Verhoef, 2011).
- 14 van de 19 onderzochte schoollocaties organiseren werkweken. Op 10 van deze 14 (71%) scholen met werkweken zijn de werkweken alcoholvrij. Dat is vergelijkbaar met het landelijk gemiddelde van 75%. In Leiden zegt 49% van de leerlingen wel eens alcohol te drinken tijdens werkweken. Meerdere schooldirecties geven aan dat de handhaving van alcoholvrij beleid op werkweken niet 100% waterdicht is.
- Onder schooltijd wordt er in Leiden door net zoveel leerlingen alcohol gedronken als op de gemiddelde landelijke school. Twaalf procent van de leerlingen zegt wel eens gedronken te hebben onder schooltijd.

Aanbevelingen

- STAP adviseert het invoeren van een alcoholvrij beleid volgens de criteria van het landelijke keurmerk van de Alcoholvrije School op vier van de tien Leidse schoollocaties waarmee gesprekken zijn gevoerd met de directies. Deze scholen worden getoetst of zij in de praktijk voldoen aan alle gestelde criteria.
- Op drie van de tien ondervraagde schoollocaties is het beleid zo goed als alcoholvrij. Struikelpunten zijn het eindexamenfeest en de lerarenborrels. STAP adviseert deze scholen om een alcoholvrije cocktail te schenken op het eindexamenfeest en om de lerarenborrels op externe locaties te organiseren wanneer leraren niet in functie en niet in het bijzijn van leerlingen zijn.
- Wanneer alcoholvrije feesten worden ingevoerd, is het raadzaam om een leuk thema of locatie te bedenken voor het feest. Leidse scholen hebben hier goede ervaringen mee, alhoewel wel rekening gehouden moet worden met een (tijdelijke) terugloop van het

¹ Verhoef, I. (2011). Drinken op school. Landelijk scholierenonderzoek naar alcoholverstrekking en het alcoholgebruik binnen het voortgezet onderwijs en op schoolfeesten. Utrecht: STAP

bezoekersaantal. Wanneer de school het alcoholvrije beleid standvastig handhaaft, wennen leerlingen eraan en wordt het een vanzelfsprekendheid dat er geen alcohol op school verkrijgbaar is.

- Wanneer een volledig alcoholvrij beleid voor sommige scholen een brug te ver is, adviseert STAP om de beschikbaarheid van alcohol zo beperkt mogelijk te houden. Scholen kunnen daartoe maatregelen nemen zoals het scheiden van onderbouw en bovenbouw op schoolfeesten, het verbieden van alcohol op werkweken, het structureel invoeren van alcoholtesten om indrinken te voorkomen, het afschaffen van introducés, en het vervroegen van de sluitingstijd.
- Op werkweken van Leidse scholen is het noodzakelijk de handhaving van de regels te verbeteren bijvoorbeeld door middel van een contract vooraf, tassencontroles, alcoholtesters en meer toezicht.
- Advies is om op meer scholen alcoholtesters in te voeren met als doel om te voorkomen dat leerlingen onder invloed van alcohol naar het feest gaan (indrinken).
- Advies aan alle Leidse scholen is gezamenlijk op te trekken in het formuleren van alcoholvrij beleid en dit duidelijk te communiceren naar docenten, leerlingen en ouders. De niet-onderzochte scholen krijgen net als de onderzochte scholen de gelegenheid om zich aan te melden voor het keurmerk van de Alcoholvrije School. De scholen kunnen zich voeden met informatie over de risico's van alcohol voor jongeren en de voordelen van een alcoholvrij beleid op de komende studiemiddag over de Alcoholvrije School.

1. Inleiding

Het Nederlands Instituut voor Alcoholbeleid (STAP) wil ertoe bijdragen dat de leefomgeving van jongeren tot 18 jaar zoveel mogelijk alcoholvrij wordt. Daartoe voert STAP het project Alcoholvrije Omgeving uit. Om een zo alcoholvrij mogelijke leefomgeving voor jongeren te kunnen bewerkstelligen zullen vooral volwassenen daartoe het initiatief moeten nemen. Volwassenen kunnen ertoe bijdragen dat de beschikbaarheid van alcohol in de omgeving van jongeren zoveel mogelijk wordt beperkt. Belangrijke volwassenen in het leven van jongeren zijn, naast de ouders, de docenten. De Alcoholvrije School is dan ook een belangrijk onderdeel van een alcoholvrije omgeving voor jongeren. De school en de schooltijd zijn erg bepalend in de opvoeding van een kind. Scholen vervullen een verantwoordelijke functie en het kan niet de bedoeling zijn dat jongeren in deze omgeving in aanraking komen met een middel dat juist voor hen erg schadelijk is. Behalve op scholen richt dit project zich ook op ouders, campings, sportverenigingen en scouting.

Alcohol en hersenen

De laatste jaren is er steeds meer bekend geworden over de schadelijke gevolgen van alcoholgebruik op jonge leeftijd. Het heeft nadelige effecten op de hersenontwikkeling bij pubers wat o.a. kan leiden tot achteruitgang in intellectuele vaardigheden (creativiteit, geheugen, zelfcontrole). Wie te vroeg begint met regelmatig drinken heeft op latere leeftijd een 4 keer zo grote kans op verslaving (Grant en Dawson, 2007²). Het alcoholgebruik onder jongeren in Nederland is hoog, blijkt onder andere uit cijfers van het Trimbos-Instituut (Dorsselaer, 2010³). Van alle jongeren op het voortgezet onderwijs heeft 79% ooit alcohol gedronken: ongeveer evenveel meisjes (77%) als jongens (81%). Daarbij blijkt dat 36% van de jongeren in de maand voorafgaand aan het onderzoek vijf of meer glazen heeft gedronken op één gelegenheid (binge drinking). Binge drinken is een vorm van overmatig en schadelijk alcoholgebruik.

Alcoholgebruik door jongeren

Het aantal jongeren van 12 t/m 18 jaar dat ooit alcohol heeft gedronken ligt rond de 79%. 51% van de jongeren heeft recent alcohol gedronken. Per week drinken deze jongeren gemiddeld 7,1 glazen alcohol. Het aantal jongeren dat voor hun 15e begint met drinken neemt gestaag af. Toch heeft maar liefst 71% van de 16-jarigen recentelijk nog alcohol gedronken. Jongeren die wel eens alcohol drinken zijn de afgelopen jaren niet minder gaan drinken. En ook is het drinkgedrag van jongeren vanaf 16 jaar de afgelopen jaren niet afgenomen. Onder binge drinken verstaan we het drinken van vijf of meer glazen per gelegenheid. Binge drinken is een vorm van overmatig en schadelijk alcoholgebruik. 67% van de jongeren die de afgelopen maand hebben gedronken, drinkt wel eens meer dan 5 glazen op een avond.

² Grant, B.F., Dawson, D.A. (2007), *Age at onset of alcohol use and its association with DSM-IV alcohol abuse and dependence: Results from the National Longitudinal Alcohol Epidemiologic Survey*, National Institute on Alcohol Abuse and Alcoholism.

³ Dorsselaer S van, et al. (2010), HBSC 2009. Gezondheid, welzijn en opvoeding van jongeren in Nederland. Utrecht, Trimbos-instituut.

Verontrustend is ook de toename van het aantal jongeren dat met een alcoholvergiftiging in een ziekenhuis wordt opgenomen. In 2010 zijn er 684 jongeren opgenomen met een alcoholvergiftiging, in 2007 waren dat er nog 297 (Van Dalen et al., 2011). De Nederlandse scholieren beginnen gemiddeld op ongeveer 13-jarige leeftijd met het gebruik van alcohol. Van de 14-jarigen zegt 39% onlangs nog gedronken te hebben en van hen dronk ruim de helft (58%) maandelijks meer dan 5 glazen per gelegenheid. Voor de 16-jarigen zijn deze percentages 71% waarvan 77% maandelijks meer dan 5 glazen drinkt (STAP factsheet Alcoholgebruik door Nederlandse jongeren, 2011).

Waarom de Alcoholvrije School?

Alcoholgebruik op school is onwenselijk. De school is een omgeving waarin leren voorop staat en dit kan het beste in een sociaal veilige omgeving te gebeuren. Alcohol past daar niet bij omdat alcoholgebruik de kans op agressief of asociaal gedrag en ongelukken vergroot. Scholen vervullen een verantwoordelijke functie en het kan niet de bedoeling zijn om jongeren in deze veilige omgeving in aanraking te laten komen met een middel dat juist voor hen erg schadelijk is. De school heeft daarnaast ook een maatschappelijke voorbeeldfunctie.

Het overdag gebruiken van alcohol heeft effecten op de cognitieve prestaties op dat moment. Ook het gebruik tijdens avondactiviteiten zoals schoolfeesten heeft nadelige gevolgen voor jongeren, bijvoorbeeld op de hersenontwikkeling.

Alcoholvrij zijn is niet alleen in het belang van de gezondheid van jongeren, maar het biedt de school ook eenduidigheid en houvast op het probleem. Het maakt het voor scholen een stuk eenvoudiger om regels op werkweken en schoolfeesten te handhaven. Een beleid waarin wel alcohol is toegestaan onder bepaalde voorwaarden of bij bepaalde activiteiten is moeilijk te handhaven. Omdat op veel scholen zowel leerlingen van onder de 16 als leerlingen vanaf 16 zitten, is het niet eenvoudig om regels ten aanzien van alcoholgebruik op te stellen. Leerlingen vanaf 16 aan wie in overeenstemming met de bestaande wetgeving wel alcohol verstrekt wordt (als bijvoorbeeld op een schoolfeest een horecaondernemer wordt ingehuurd voor de alcoholverstrekking), geven al snel drankjes door aan jongere leerlingen. Uit de dagelijkse praktijk blijkt vaak dat polsbandjes niet zo goed werken doordat leerlingen alcohol doorgeven of doordat de bandjes niet goed gecontroleerd worden. Deze praktische bezwaren, samen met het feit dat alcoholgebruik door 16-plussers ook de nodige risico's met zich meebrengt, maken dat STAP een geheel Alcoholvrije School promoot voor alle leerlingen en bij alle gelegenheden.

Overigens gaan in Nederland steeds meer stemmen op om de leeftijd waarop alcohol aangeschaft mag worden te verhogen naar 18 jaar. Een meerderheid van de bevolking is daar een voorstander van. De verwachting is dan ook dat binnen enkele jaren de 18 jaar grens wettelijk zal worden vastgelegd met o.a. als gevolg dat er geen sprake meer kan zijn van alcoholverstrekking aan leerlingen van een middelbare school. Het concept van de Alcoholvrije School loopt als het ware vooruit op deze ontwikkeling.

De Alcoholvrije School kan aanvankelijk protest onder leerlingen opleveren en meer indrinken en meesmokkelen van alcohol veroorzaken. De opkomst bij schoolfeesten kan teruglopen, maar de ervaring leert dat dit alleen geldt voor de eerste feesten na de invoering van de Alcoholvrije School en

dat de opkomst zich later weer stabiliseert. Om het indrinken en het meesmokkelen te voorkomen is het raadzaam om controles uit te voeren.

Op een Alcoholvrije School is helemaal geen alcohol aanwezig en wordt in praktische zin:

- schoolfeesten, werkweken en andere activiteiten zonder alcohol georganiseerd;
- blaastesten gehanteerd om te voorkomen dat jongeren voorafgaande aan activiteiten indrinken;
- regels vastgelegd in een goed uitgewerkt alcoholbeleid inclusief een plan voor de handhaving;
- de regels duidelijk gecommuniceerd naar docenten, ouders en leerlingen.

De Alcoholvrije School in Leiden

In Leiden is door STAP in samenwerking met de GGD Hollands Midden een project opgezet waarin scholen in het voortgezet onderwijs (VO) enthousiast gemaakt worden voor de Alcoholvrije School. Doel van het project is om de scholen met voldoende draagvlak en mogelijkheden voor een alcoholvrij beleid te identificeren en deze scholen verder te informeren over en te begeleiden bij het opzetten van de Alcoholvrije School. Het project in Leiden is één van de vier regionale projecten die momenteel in Nederland lopen ter intensivering van de implementatie van de Alcoholvrije School. De andere projecten lopen in de Gelderse Vallei, Zeeland en Rotterdam. Dit Leidse project is opgedeeld in twee fasen: de onderzoeksfase en de kennismakingsfase. In de onderzoeksfase wordt het huidige alcoholgebruik en het alcoholbeleid op Leidse VO scholen onderzocht middels enquêtes onder leerlingen en interviews onder schooldirecties. Om te achterhalen wat het huidige alcoholgebruik tijdens door Leidse scholen georganiseerde activiteiten is, zijn enquêtes gehouden onder 99 leerlingen van 19 Leidse schoollocaties. Er zijn vragen gesteld over schoolfeesten, werkweken en alcoholgebruik onder schooltijd. Vragen over het alcoholbeleid zijn daarin ook meegenomen. De status en wensen met betrekking tot het alcoholbeleid zijn verder onderzocht in interviews met schooldirecties van 10 Leidse VO scholen. In deze beleidsverkenningen is tevens het draagvlak voor de Alcoholvrije School onderzocht.

In de kennismakingsfase informeren we de scholen over het concept van de Alcoholvrije School door middel van een conferentie. Doel van de conferentie is om de scholen waar een draagvlak aanwezig is voor alcoholvrij beleid te informeren over de wijze waarop de Alcoholvrije School kan worden ingevoerd en welke praktische problemen daartoe dienen te worden opgelost. Scholen kunnen met elkaar van gedachten wisselen over knelpunten zoals de mogelijke leegloop van feesten en ouders die tegen het alcoholvrije beleid zijn.

De landelijke situatie op scholen

De resultaten van het Leidse onderzoek onder scholieren leggen we naast die van landelijk onderzoek uit 2011 onder scholieren van VO scholen. Dit landelijk onderzoek is een herhaling van eerdere onderzoeken onder VO scholieren uit 2005 en 2009 (Mulder, 2005⁴, Bos, v.d., 2009⁵, Verhoef, 2011⁶).

⁴ Mulder, J. (2005). Drinken op school. Landelijk scholierenonderzoek naar alcoholverstrekking en het alcoholgebruik binnen het voortgezet onderwijs en op schoolfeesten. Utrecht: STAP

⁵ Bos, V. v.d. (2009). Drinken op school. Landelijk scholierenonderzoek naar alcoholverstrekking en het alcoholgebruik binnen het voortgezet onderwijs en op schoolfeesten. Utrecht: STAP

In 2011 is dit onderzoek uitgevoerd onder 704 leerlingen van 47 scholen voor het voortgezet onderwijs verspreid over het hele land. In 2009 bleek dat er sinds 2005 op steeds minder scholen alcohol op schoolfeesten en andere activiteiten wordt verstrekt. Tussen 2009 en 2011 constateren we geen verdere daling. In cijfers: in 2005 werd op 38 van de 50 scholen alcohol verstrekt tijdens schoolfeesten, en in 2009 op 27 van de 43 onderzochte scholen. In 2011 werd op 26 van de 47 scholen alcohol op een schoolfeest verstrekt. Scholen die op schoolfeesten alcohol schonken, hanteren de wettelijke regel dat aan leerlingen onder de 16 geen alcohol tegen betaling verstrekt wordt. Toch dronk meer dan de helft (51%) van de leerlingen onder de 16 jaar in 2005 alcohol op het schoolfeest. In 2009 is dat aantal gedaald naar 33% en in 2011 ligt het percentage op 34%. Ruim eenderde van de jongeren gaf aan wel eens in te drinken voor een schoolfeest en circa een vijfde heeft wel eens alcohol onder schooltijd gedronken (dit geldt voor alle drie de onderzochte jaren).

Hoofdvraag van dit onderzoek:

In welke mate wordt er op scholen voor het voortgezet onderwijs in Leiden alcohol verstrekt aan leerlingen en hoe kenmerkt het alcoholgebruik van leerlingen zich tijdens en rondom schooltijden, op werkweken en op schoolfeesten?

Deelvragen:

- 1. Hoe is het alcoholgebruik en het alcoholbeleid op Leidse scholen in vergelijking met landelijk alcoholgebruik en alcoholbeleid anno 2011?*
- 2. Hoe is het alcoholbeleid op dit moment op de Leidse scholen?*
- 3. Wat motiveert de scholen om aandacht te besteden aan alcoholbeleid?*
- 4. Hoe ziet volgens de scholen de meest ideale situatie eruit met betrekking tot alcoholbeleid?*

Leeswijzer:

In hoofdstuk 2 wordt kort de methode van onderzoek besproken, waarna in hoofdstuk 3 de onderzoeksresultaten worden beschreven. In hoofdstuk 4 wordt de vergelijking gemaakt met het landelijk onderzoek. Hoofdstuk 5 bevat de interviews met de schooldirecties. In hoofdstuk 6 staan de conclusies en aanbevelingen. De vragenlijsten voor leerlingen en schooldirecties zijn opgenomen in bijlage 1 en 2. In bijlage 3 is een kaart van Leiden opgenomen met de scholen die hebben deelgenomen aan het leerlingonderzoek.

⁶ Verhoef, I. (2011). Drinken op school. Landelijk scholierenonderzoek naar alcoholverstrekking en het alcoholgebruik binnen het voortgezet onderwijs en op schoolfeesten. Utrecht: STAP

2. Onderzoeksopzet

In de volgende paragrafen worden achtereenvolgens de methode van onderzoek, de onderzoeksprocedure en de demografische kenmerken van de respondenten besproken.

2.1. Methode van onderzoek

Het leerlingenonderzoek is uitgevoerd aan de hand van gestructureerde vragenlijsten die aan scholieren uit het voortgezet onderwijs zijn voorgelegd (zie bijlage 1). De vragenlijst bestaat uit 25 gesloten vragen over de verstrekking en het gebruik van alcohol op middelbare scholen. De vragenlijst is gebaseerd op de vragenlijsten voor het landelijk onderzoek, aangepast aan de steekproefgrootte van dit Leidse onderzoek. Per schoollocatie zijn 5 leerlingen geënquêteerd. In totaal zijn 99 leerlingen van 19 schoollocaties ondervraagd. Uit landelijk onderzoek blijkt dat bij 5 vragenlijsten per school er een consistent beeld ontstaat van het alcoholbeleid op een school (Mulder, 2005⁷). De 99 vragenlijsten zijn afgenomen bij jongeren van 19 VO schoollocaties uit alle klassen. Alle locaties zijn in december 2011 bezocht. Voor de namen van de scholen zie bijlage 3. Tijdens de selectie van de leerlingen is rekening gehouden met de criteria geslacht, leeftijd en leerjaar. Leerlingen van het praktijkonderwijs, VMBO, Havo en VWO zijn gevraagd aan het onderzoek deel te nemen.

De interviews met schooldirecties zijn uitgevoerd aan de hand van vragenlijsten (zie bijlage 2 voor een voorbeeld). Deze vragenlijsten bevatten vragen over de volgende thema's: het alcoholbeleid voor schoolfeesten, voor werkweken en onder schooltijd, het draagvlak voor alcoholvrij beleid, de mogelijkheden en de knelpunten voor alcoholvrij beleid. De vragenlijsten zijn per schoollocatie opgesteld aan de hand van resultaten van de leerlingenenquêtes. Tien schoollocaties zijn i.s.m. de GGD Hollands Midden geselecteerd aan de hand van de volgende spreidingscriteria: geografische ligging, signatuur en opleidingsniveau.

2.2. Procedure

De onderzoekers bezochten onaangekondigd de school en vroegen aan een aantal leerlingen of ze de vragenlijst wilde invullen. De leerlingen zijn willekeurig benaderd tijdens tussenuren of pauzes op of rond het schoolplein. De leerlingen konden anoniem deelnemen aan het onderzoek en waren niet verplicht tot deelname. Het invullen van de vragenlijsten duurde ongeveer 10 minuten.

2.3. Demografische variabelen

Aan het onderzoek hebben leerlingen van de verschillende opleidingsniveaus, leeftijden, geslacht en leerjaren deelgenomen.

- Opleidingsniveau: 4%, praktijkonderwijs, 41% VMBO, 21% Havo, 21% VWO, 6% gymnasium
- Leerjaar: 1e klas 14%, 2e klas 13%, 3e klas 14%, 4e klas 23%, 5e klas 12%, 6e klas 15%
- Geslacht: Jongens 51%, meisjes 49%
- Gemiddelde leeftijd: 15,4 jaar

⁷ Mulder, J. (2005). Drinken op school. Landelijk scholierenonderzoek naar alcoholverstrekking en het alcoholgebruik binnen het voortgezet onderwijs en op schoolfeesten. Utrecht: STAP

3. Onderzoeksresultaten leerlingenenquête

In dit hoofdstuk worden de resultaten van de leerlingenenquête naar het alcoholgebruik en het alcoholbeleid op Leidse schoollocaties beschreven. De resultaten zijn beschreven vanuit het perspectief van de leerling. De resultaten gaan over de organisatie van schoolfeesten, het alcoholgebruik op schoolfeesten, indrinken voorafgaand aan schoolfeesten, het alcoholgebruik tijdens werkweken/kampen en het alcoholgebruik van leerlingen tijdens schooluren. In Leiden zijn er in totaal 9 scholen voor Voortgezet Onderwijs (VO) en Voortgezet Speciaal Onderwijs (VSO) die samen 23 locaties hebben. In dit onderzoek zijn leerlingen van 19 locaties bevestigd. Het onderzoek is op locatieniveau uitgevoerd omdat het alcoholbeleid per locatie en niet per school wordt geregeld. Eén VO locatie is buiten beschouwing gelaten omdat deze gelegen is in Leiderdorp. Op drie VSO locaties die niet onderzocht zijn verwachten we dat alcoholbeleid minder van toepassing is, omdat daar vooral gehandicapte kinderen op zitten.

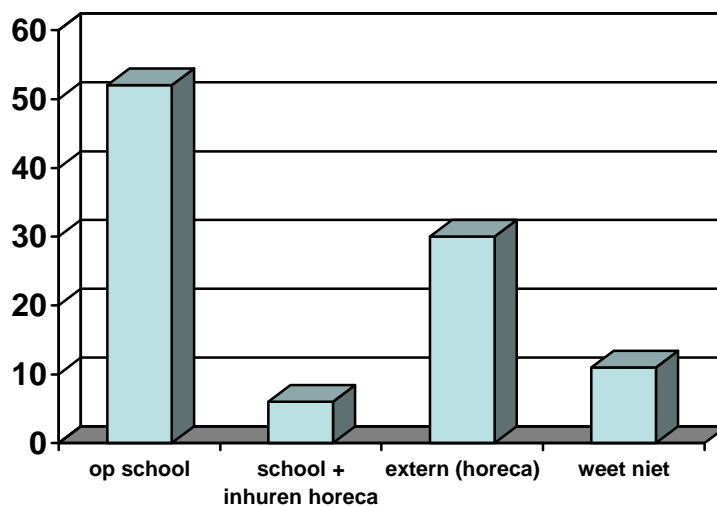
3.1. De organisatie van schoolfeesten

Wel of geen schoolfeesten

Van de 19 onderzochte schoollocaties organiseren er 16 schoolfeesten, volgens de ondervraagde leerlingen. Drie locaties organiseren geen schoolfeesten. Schoolfeesten worden in Leiden matig bezocht; 58% van de ondervraagde leerlingen bezoekt zijn of haar schoolfeest.

Locatie van schoolfeesten

Volgens de ondervraagde leerlingen vinden op 10 schoollocaties (59%) de schoolfeesten plaats op de school zelf. Eén school organiseert zijn schoolfeesten afwisselend op school en in de horeca. Zes scholen (34%) organiseren schoolfeesten die altijd plaatsvinden in de horeca, meestal in een café of een discotheek. Van de 16 scholen organiseren negen scholen (46%) aparte feesten voor onder- en bovenbouw.

Figuur 1. Locaties van Leidse schoolfeesten (n=19 scholen).

Alcoholverstrekking op schoolfeesten

Op acht van de 19 locaties wordt er alcohol geschonken tijdens schoolfeesten (42%). Dat betekent dat er op 11 locaties géén alcohol wordt geschonken tijdens feesten. Op 71% van de scholen (13 locaties) worden regelmatig alcoholvrije schoolfeesten georganiseerd.

Regels

Op scholen die alcohol verkopen worden regels gehanteerd. Meestal geldt de wettelijke regel dat aan leerlingen onder de 16 geen alcohol mag worden verstrekt. Op één school antwoordt een leerling dat er geen regels zijn voor de alcoholverstrekking. Op één school zijn er andere regels voor de alcoholverstrekking; namelijk een maximum van twee alcoholhoudende consumpties per leerling. Tabel 1 geeft aan hoe de alcoholverstrekking op Leidse schoolfeesten en werkweken geregeld is.

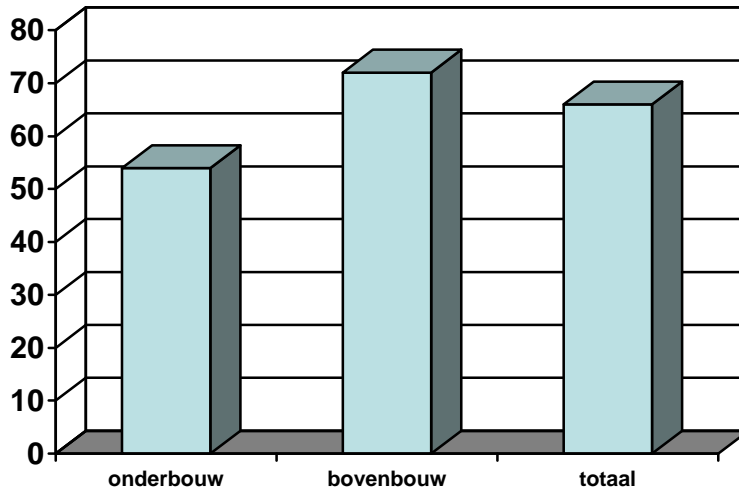
Tabel 1. Wel of geen alcoholverstrekking tijdens schoolfeesten en werkweken

	Aantal schoollocaties met schoolfeesten	Aantal schoollocaties met werkweken
Schenken geen alcohol	8	10
Schenken wel alcohol	8	3
Onbekend/ n.v.t.	0	1
Geen schoolfeesten/ werkweken	3	5
Totaal	19	19

3.2. Alcoholgebruik algemeen en op schoolfeesten

Alcoholgebruik algemeen

Op de vraag of leerlingen in het algemeen ooit wel eens alcohol hebben gedronken, antwoordt 67% bevestigend. De leeftijd van de leerlingen die wel eens alcohol hebben gedronken, is te zien in figuur 2. Van de onderbouw-leerlingen (jonger dan 16 jaar) heeft gemiddeld 54% wel eens alcohol gedronken. Van de bovenbouw-leerlingen (vanaf 16 jaar) heeft 72% wel eens alcohol gedronken. Bijna alle leerlingen van Havo, VWO of gymnasium zeggen wel eens alcohol gedronken te hebben terwijl 39% van de leerlingen van het VMBO en praktijkonderwijs zegt wel eens alcohol gedronken te hebben. Leerlingen op Havo, VWO of gymnasium zijn gemiddeld ouder dan leerlingen op het VMBO.

Figuur 2. Percentage van de Leidse scholieren dat wel eens alcohol heeft gedronken verdeeld over onder- en bovenbouw (n=99).

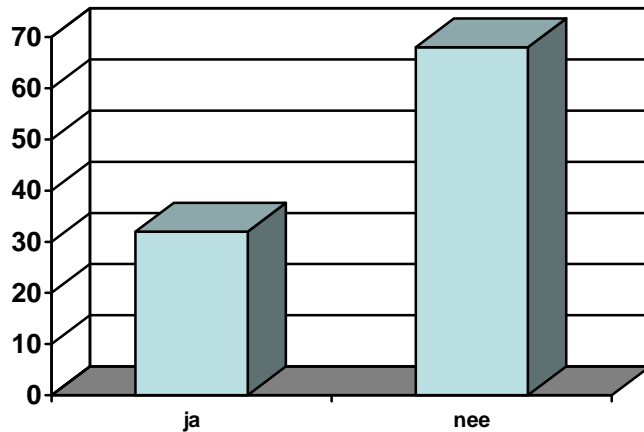
Alcoholgebruik op schoolfeesten

Van de leerlingen die antwoorden dat tijdens schoolfeesten alcohol wordt geschonken, zegt 63% wel eens te drinken tijdens het feest. Dit gaat in totaal om 12 van de 19 jongeren, verspreid over de acht locaties waar alcohol geschonken wordt. Als alcohol beschikbaar is, wordt er dus ook door een flink percentage leerlingen gedronken. Hierbij waren geen leerlingen van onder de 16 jaar. Van deze 12 jongeren drinkt er één 0 tot 2 glazen, 7 drinken er 2 tot 5 glazen en 4 drinken er 5 tot 10 glazen.

3.3 Indrinken en meesmokkelen

Een deel van de jongeren drinkt in voordat ze naar een schoolfeest gaan. Ze komen dan voorafgaand aan een feestje bij elkaar om thuis, bij vrienden of bijvoorbeeld op straat alcohol te drinken. Van de Leidse leerlingen geeft 39% aan wel eens in te drinken voorafgaand aan een schoolfeest (zie figuur 3). Het gaat om 32 van de 82 ondervraagde jongeren waarvan evenveel meisjes en als jongens. De meeste jongeren die indrinken, doen dat thuis of bij vrienden (22 jongeren). De overigen drinken in op een hangplek op straat of in een café in voordat ze naar een schoolfeest gaan.

Er is ook gevraagd naar het meesmokkelen van alcohol naar schoolfeesten aan de leerlingen die indrinken. Zeven van de 28 (25%) ondervraagde Leidse leerlingen die indrinken zeggen wel eens stiekem alcohol mee naar binnen te nemen op een schoolfeest.

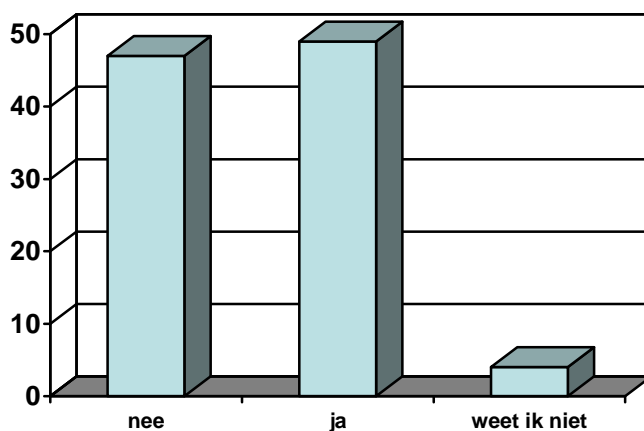

Figuur 3. Percentage van de Leidse scholieren dat wel eens indrinkt voorafgaand aan een schoolfeest (n=99).

Een manier om indrinken van jongeren te voorkomen is om aan de deur te controleren op drankgebruik. Op vijf schoollocaties (25% van de leerlingen) wordt in ieder geval regelmatig gecontroleerd of leerlingen hebben ingedronken. Op de helft van deze schoollocaties geven leerlingen aan dat dit gebeurt met behulp van een alcoholtester bij binnenkomst. Op de overige schoollocaties gebeurt dit op een subjectieve manier door de leraren zelf: ze observeren dan het gedrag van leerlingen en proberen te ruiken of er alcohol gedronken is.

3.4. Alcohol tijdens kampweken en/of werkweken

Van de 19 scholen die deelnamen aan dit onderzoek organiseren volgens de ondervraagde leerlingen 14 scholen werk- en/of kampweken (76%). Uit het onderzoek blijkt dat het op 3 van de 14 scholen (19%) is toegestaan dat er tijdens kamp- en werkweken alcohol wordt gedronken. Er wordt op deze scholen alleen alcohol toegestaan aan leerlingen van 16 jaar en ouder. Naast de 16+ regel hebben enkele scholen bepaalde uren of momenten vastgesteld waarin jongeren van 16 jaar en ouder mogen drinken. Op 10 scholen wordt alcoholgebruik tijdens werkweken niet toegestaan (zie tabel 1).

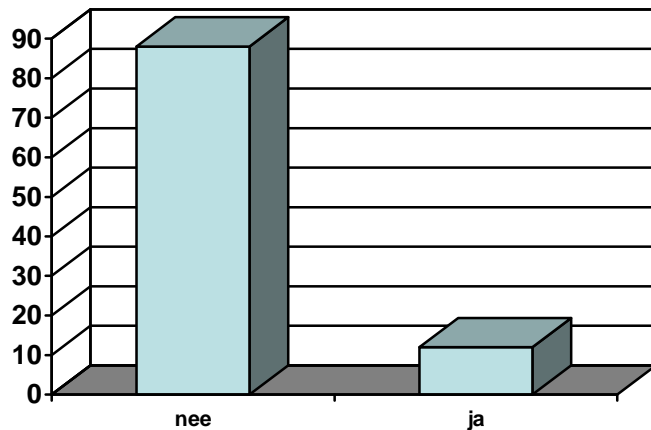

Figuur 4. Percentage Leidse leerlingen dat aangeeft dat er alcohol wordt gedronken op een werkweek (n=99).

In figuur 4 wordt weergegeven in hoeverre er daadwerkelijk alcohol gedronken wordt tijdens werkweken van Leidse scholen. Uit deze figuur blijkt dat hoewel het op 10 van de 14 scholen niet is toegestaan om alcohol te drinken tijdens werk- en of kampweken, het op 7 scholen wel gebeurt (50% van de scholen die werkweken organiseren). Met andere woorden: leerlingen houden zich niet aan de regels wanneer alcoholgebruik op werkweken niet is toegestaan.

3.5. Alcoholgebruik onder schooltijd

Aan de Leidse leerlingen is gevraagd of zichzelf of klasgenoten van hen wel eens alcohol hebben gedronken tijdens een tussenuur of pauze. Van de leerlingen antwoordt 35% bevestigend op de vraag of een klasgenoot wel eens alcohol heeft gedronken onder schooltijd. Dat zijn in totaal 35 van de 99 leerlingen. Wanneer er gevraagd wordt of ze zelf wel eens alcohol tijdens een tussenuur of pauze hebben gedronken, geeft 12% van de leerlingen aan dit wel eens gedaan te hebben (zie figuur 5). Dat zijn in totaal 11 van de 99 ondervraagde leerlingen. Het betreffen vooral leerlingen van 16 jaar of ouder (8 jongeren) die onder schooltijd drinken. Drie leerlingen van jonger dan 16 jaar geven aan wel eens alcohol te drinken onder schooltijd.

Figuur 5. Percentage Leidse leerlingen dat aangeeft zelf wel eens alcohol onder schooltijd te hebben gedronken (n=99).

Op de vraag of er binnen een straal van 250 meter van de school alcohol kan worden gekocht, antwoordt 46% van de leerlingen met 'ja'. In bijna al deze gevallen gaat het volgens de leerlingen om de verkoop van alcohol in een supermarkt of een slijterij.

4. Alcohol op Leidse scholen in vergelijking met de scholen in Nederland

Het doel van dit hoofdstuk is om het alcoholgebruik en het alcoholbeleid op Leidse scholen te vergelijken met dat van de Nederlandse scholen voor het voortgezet onderwijs anno 2011. De Leidse steekproef bevat 99 leerlingen, de landelijke steekproef 704 leerlingen. De resultaten van Nederlandse scholen zijn verkregen uit landelijk onderzoek onder 49 VO scholen. Dit landelijke onderzoek is een herhaling van eerder onderzoek uit 2005 en 2009 (Mulder, 2005⁸, Bos, v.d., 2009⁹, Verhoef, 2011¹⁰).

4.1. De organisatie van schoolfeesten

In Leiden organiseren 17 van de 19 onderzochte schoollocaties (86%) schoolfeesten. Dit komt overeen met de landelijke resultaten waaruit blijkt dat in 2011 92% van de scholen schoolfeesten organiseert. Schoolfeesten worden in Leiden minder goed bezocht dan op scholen door het hele land (58% t.o.v. 71%). In Leiden organiseert 46% van de scholen gescheiden schoolfeesten voor onder- en bovenbouw. Opvallend is dat dit landelijk veel hoger ligt: 72% organiseert volledig gescheiden feesten voor onder- en bovenbouw.

Leidse scholen organiseren hun schoolfeesten vaker op school in plaats van op externe locaties: op 59% van de scholen vinden de schoolfeesten plaats op de school zelf, 7% van de scholen organiseert het schoolfeest afwisselend op school en in de horeca. De rest (34%) van de Leidse schoolfeesten vinden op andere locaties buiten de school plaats zoals in discotheken en horecagelegenheden. Landelijk organiseren scholen hun schoolfeesten steeds vaker op school in plaats van op externe locaties: 62% in 2011 tegenover 51% in 2009 en 41% in 2005.

4.2. Alcoholgebruik op schoolfeesten

In Leiden verstrekken acht scholen (35%) alcohol op schoolfeesten. Dit percentage ligt aanmerkelijk lager dan het landelijke percentage van 56%. Minder Leidse scholen schenken dus alcohol op schoolfeesten in vergelijking met landelijk. Echter, wanneer er alcohol verkrijgbaar is, drinkt 63% van de Leidse leerlingen wel eens alcohol. Landelijk is dat 68%. In het Leidse onderzoek geven géén 16-minners aan alcohol te drinken op schoolfeesten (let wel: onder de 12 jongeren ondervraagde jongeren die aangaven op schoolfeesten alcohol te drinken waren geen 16-jarigen). Landelijk drinkt gemiddeld eenderde van de leerlingen onder de 16 in 2011 alcohol op een schoolfeest waar dat verkrijgbaar is.

4.3. Alcoholvrije schoolfeesten

In Leiden is er een flink aantal scholen waar géén alcohol wordt geschonken op schoolfeesten. In Leiden anno 2011 schenkt 10 van de 17 schoollocaties die schoolfeesten organiseren geen alcohol op

⁸ Mulder, J. (2005). Drinken op school. Landelijk scholierenonderzoek naar alcoholverstrekking en het alcoholgebruik binnen het voortgezet onderwijs en op schoolfeesten. Utrecht: STAP

⁹ Bos, V. v.d. (2009). Drinken op school. Landelijk scholierenonderzoek naar alcoholverstrekking en het alcoholgebruik binnen het voortgezet onderwijs en op schoolfeesten. Utrecht: STAP

¹⁰ Verhoef, I. (2011). Drinken op school. Landelijk scholierenonderzoek naar alcoholverstrekking en het alcoholgebruik binnen het voortgezet onderwijs en op schoolfeesten. Utrecht: STAP

schoolfeesten (59%). Landelijk wordt op 55% van de Nederlandse scholen geen alcohol geschonken op schoolfeesten.

4.4. Indrinken

Het aantal jongeren dat indrinkt voor een schoolfeest is in Leiden 39% en landelijk 35%. In Leiden doen minstens vijf schoollocaties controles op indrinken en gebruiken minstens drie van de 19 schoollocaties alcoholtesters om indrinken te voorkomen. In 2011 hanteerde 49% van de Nederlandse scholen controles op indrinken, waarvan 17% objectieve alcoholtesters gebruikten.

4.5. Werkweken

In Leiden is op 10 van de 14 schoollocaties die werkweken organiseren (71%) geen alcoholgebruik toegestaan op werkweken; echter gebeurt het wel op 7 van de 14 schoollocaties (50%). Dit geldt ook voor de landelijke steekproef. Landelijk is alcoholgebruik op 75% van de scholen tijdens werk- en/of kampweken niet toegestaan, echter wordt er tijdens werkweken bij 66% van de scholen wél alcohol gedronken.

4.6. Alcoholgebruik onder schooltijd

De Leidse jongeren is gevraagd of zij wel eens alcohol hebben gedronken in een tussenuur of pauze. Het percentage jongeren dat wel eens alcohol heeft gedronken onder schooltijd is 12% (11 van de 99 ondervraagde leerlingen), landelijk is dat 21%. Dat zou kunnen betekenen dat op een gemiddelde Leidse school met 1000 leerlingen er 115 leerlingen wel eens alcohol drinken onder schooltijd. Het aantal jongeren dat aangeeft dat een klasgenoot wel eens met alcohol op in de klas heeft gezeten is in Leiden 35%. Dat is hoger dan het landelijk gemiddelde van 24% in 2011.

5. Onderzoeksresultaten beleidsverkenning schooldirecties

5.1 Inleiding

Voor dit deel van het onderzoek zijn 10 schooldirecties geïnterviewd van diverse schoollocaties verspreid over de stad Leiden. Schoollocaties hebben in de meeste gevallen een eigen alcoholbeleid dat kan verschillen per locatie, ook al behoren de locaties tot één overkoepelende school. Er is gevraagd naar het alcoholbeleid onder schooltijd, op schoolfeesten, op werkweken en tijdens andere door de school georganiseerde activiteiten. Daarnaast is gevraagd naar het draagvlak voor alcoholvrij beleid onder de staf, leraren, leerlingen en ouders. De wensen, mogelijkheden en belemmeringen om alcoholvrij beleid in te voeren zijn verkend. Er is gevraagd of scholen interesse hebben in het keurmerk van de Alcoholvrije School. De scholen die zijn geïnterviewd blijven anoniem. De vragenlijst vindt u in bijlage 2. Onderstaande verslagen bieden een zo letterlijk mogelijke weergave van de uitspraken van schooldirecties en zijn dus geen feitelijkheden.

5.2 Alcoholbeleid op schoolfeesten, werkweken en onder schooltijd

Schoollocatie 1: Vestiging voor HAVO en VWO, onderdeel van een openbare scholengemeenschap

Schoolfeesten

De schoolfeesten van deze locatie zijn alcoholvrij en vinden altijd plaats in de Leidse horeca. Er waren voorheen veel problemen met alcoholvrije schoolfeesten op de school zelf: leerlingen verstopten alcohol in plantenbakken en kluisjes, polsbandjes werkten niet en leerlingen dronken in. Ook met introducés waren er moeilijkheden: ze werden stiekem binnengelaten via open ramen. Alleen het kerstgala wordt nog op de school zelf gehouden en daar is per leerling 1 introducé toegestaan. De naam van de introducé moet op het kaartje staan en de leerlingen moeten ID bij zich hebben. Een probleem van het organiseren van feesten in de horeca is dat sommige gelegenheden geen alcoholvrije feesten binnen willen hebben vanwege de lage omzet. Doordat feesten alcoholvrij zijn geworden is de opkomst met circa 20% gedaald en is het indrinken toegenomen. Om het indrinken tegen te gaan is een brief naar de ouders gestuurd. Leerlingen moesten opgehaald worden als blijkt dat ze hebben ingedronken. De directie heeft de indruk dat ouders strenger zijn geworden. De directie merkt op dat de schoolfeesten leuker zijn geworden. De kinderen zijn vrolijker. De vraag rijst wel of scholen wel feesten moeten geven. Er zijn zoveel andere feesten in het leven van de puber. Er is een uitzondering voor het eindexamenfeest. Daar mag wel gedronken worden en dat gebeurt dan ook.

Werkweken

De werkweken zijn in principe alcoholvrij maar in de praktijk is de handhaving nog een probleem. In de werkweek van de 2e klas speelt alcohol geen rol. In de 4e klas zijn er wel problemen. Deze leerlingen tekenen een contract voordat ze op werkweek gaan. Daarin staat onder andere dat alcoholgebruik kan leiden tot terugsturen. Er gaan ongeveer 120 leerlingen en 8 docenten mee. De leerlingen hebben

beperkt vrije tijd. Ze mogen bijvoorbeeld een aantal keren zelfstandig dineren. Er is geen voortdurend toezicht mogelijk en ook niet wenselijk. De reizen worden te duur als er voortdurend een programma aangeboden wordt. Daarnaast willen docenten niet voortdurend optreden als politieagent. Zo nu en dan worden de kamers wel nagelopen op o.a. alcohol. Echter wil een aantal docenten na een lange dag zelf ook wel een drankje. Dit geeft wel eens frictie omdat de afspraak is dat er ook door docenten niet gedronken wordt op werkweken.

Onder schooltijd

In de Leidse Hout zijn leerlingen wel eens gesignaleerd met een kratje Heineken. Als overdag drinken wordt gesignaleerd zijn er heel strenge maatregelen: ophalen door ouders, binnenschorsing, buitenschorsing en uiteindelijk verwijdering van school.

Draagvlak en wensen alcoholvrij beleid onder docenten, leerlingen en ouders

De schoollocatie zou graag het keurmerk van de Alcoholvrije School willen ontvangen. De ouderraad van de school is echter tegen het alcoholvrije beleid. Dit heeft te maken met de vrijzinnige, alternatieve, liberale cultuur. Veel ouders zijn vrij tolerant naar hun kinderen. Soms worden brugklassers bijvoorbeeld niet door hun ouders opgehaald na een schoolfeest. Er is wel twee keer per jaar een lerarenborrel op de dinsdagmiddag op school. Leerlingen zien dit niet maar het vindt wel plaats in het schoolgebouw. Genoemd wordt een mogelijke link te maken met de Veilige School. Dit is een preventieproject waarbij wijkagenten van diverse wijkbureaus van het district Hollands Midden zijn betrokken. In het kort komt het erop neer dat de wijkagenten een locatie hebben geadopteerd en in contact met leerlingen en docenten wijzen op onveilige situaties.

Schoollocatie 2: Reformatorische scholengemeenschap voor VWO, HAVO en VMBO

Schoolfeesten

Deze reformatorische school is al jaren geheel alcoholvrij. Bijna alle leerlingen zijn jonger dan 16 jaar. Er zijn weinig schoolfeesten. De examenklas heeft altijd een gala-avond waarbij alcohol een rol zou kunnen spelen, maar dat is niet het geval. De school hanteert geen blaastesten.

Werkweken

Tijdens werkweken gaat er op elke 10 leerlingen circa één leraar mee. Ook tijdens de avonden zijn de leerlingen onder toezicht van docenten. Tussendoor hebben de leerlingen wel eens een uurtje vrij en dan is het in principe het mogelijk om alcohol te nuttigen. Dit zijn nooit lange periodes dus het alcoholgebruik kan niet uit de hand lopen. Het is belangrijk om leerlingen ook wat vrijheid te geven op werkweken, zodat een gezond evenwicht ontstaat tussen daadwerkelijke controle die leerlingen het gevoel geeft gecontroleerd te worden zodat ze zich eerder aan de regels houden, en een 'politiestaat' waarbij de leerlingen continue in de gaten gehouden worden.

Onder schooltijd

Er is veel sociale controle op de school. In het reglement staat duidelijk dat er geen alcohol op de school gedronken mag worden. Het rooster kent weinig tussenuren dus leerlingen kunnen niet gemakkelijk overdag alcohol drinken. Tijdens pauzes mogen leerlingen het schoolplein niet verlaten dus ook dan is het moeilijk om aan alcohol te komen. De populatie leerlingen uit Katwijk vormt wel een probleem wat betreft het alcoholgebruik. In Katwijk is het gebruikelijker dat jongeren bij hun ouders thuis drinken. Ruim 50% van de leerlingen is afkomstig uit Katwijk. Na schooltijd is wel eens gesignaleerd dat leerlingen zelf alcohol kopen en gaan drinken in de Leidse Hout. Wanneer docenten dit zien worden de ouders op de hoogte gesteld.

Draagvlak en wensen alcoholvrij beleid onder docenten, leerlingen en ouders

De directie geeft aan veel interesse te hebben in het keurmerk van de Alcoholvrije School. De directie geeft aan geen interesse te hebben in een conferentie over de Alcoholvrije School. Ook verwacht de directie dat andere schooldirecties die behoefte niet hebben. Er is veel meer baat bij persoonlijke gesprekken of bij agendering van dit onderwerp in het rectorenoverleg.

De school wil graag de Katwijkse ouders mee geven dat alcoholgebruik thuis zo lang mogelijk moet worden uitgesteld. Hierdoor stel je indirect ook eventueel drugsgebruik uit. De school wil deze boodschap inpassen in de voorlichtingsavond voor ouders van nieuwe brugklassers.

Het personeel heeft 1 keer per jaar een personeelsavond waarbij alcohol geschonken wordt.

Schoollocatie 3: Praktijkschool, 1 van de 3 schoollocaties voor praktijkonderwijs

Schoolfeesten

De regels op deze locatie zijn heel duidelijk en de leerlingen leren in een beschermde omgeving. Alcohol is nooit toegestaan geweest. Schoolfeesten zijn altijd alcoholvrij. De opkomst op schoolfeesten wisselt, ongeveer tussen 50 en 70% van de leerlingen komt.

Twee jaar geleden was indrinken voor feesten erg populair. Toen is er een brief naar de ouders gestuurd over dat onderwerp. Dat heeft geholpen. Bij twijfel of een leerling heeft ingedronken, wordt er een blaastest ingezet. Het is zo goed als onmogelijk om drank mee naar binnen te smokkelen, want de school is afgesloten en de leerlingen kunnen tijdens het feest niet bij de kluisjes. Er is veel toezicht tijdens het feest: 25 docenten per 200 leerlingen. Het is gebruikelijk dat alle leraren komen op de schoolfeesten.

Bij de diploma-uitreiking, waar ook ouders komen, wordt wel een alcoholhoudend drankje geschonken. Ook drinken leraren wel eens wat na afloop van de schoolfeesten, als de leerlingen naar huis zijn.

Werkweken

Per 30 leerlingen gaan er 6 docenten mee op werkweek. De leerlingen hebben geen vrije tijd dus alcohol drinken is zo goed als onmogelijk. Op meesmokkelen is geen volledig zicht maar de school wil niet zover gaan dat bagage wordt doorzocht. Er wordt wel steeds herhaald dat alcohol drinken niet is toegestaan.

Onder schooltijd

Het komt wel voor dat individuele leerlingen excessief drinken. In dat geval gaat de school een gesprek aan met de ouders en wordt de zorg geuit. Goede persoonlijke communicatie is volgens de directie het belangrijkste middel om alcoholgebruik te ontmoedigen.

Draagvlak en wensen alcoholvrij beleid onder docenten, leerlingen en ouders

Voor deze locatie is het keurmerk wel gewenst, vooral in de uitstraling naar ouders toe, maar niet noodzakelijk. Het alcoholbeleid is reeds op orde volgens de directie. Als het keurmerk ook betekent dat de drie jaarlijkse lerarenborrels moeten verdwijnen, dan is er nog enige aarzeling. Er zijn momenteel geen problemen met alcohol en de directie ziet het nut er niet van in om de lerarenborrels en de eindexamenborrel af te schaffen. De directie wil eventueel het keurmerk voorleggen aan het personeel, maar zeker niet van bovenaf opleggen. De directie geeft aan dat een conferentie over alcohol niet wenselijk is. Beter is het om het onderwerp aan te kaarten in bestaande overlegstructuren zoals het SVO Leiden, of om individuele directies van schoollocaties te benaderen, of om het onderwerp op te nemen in het veiligheidsbeleid schoolbreed in Leiden.

Schoollocatie 4 Openbare school voor VWO, HAVO en VWO met 1 vestiging

Schoolfeesten

Deze schoollocatie is al 5 jaar zo goed als alcoholvrij. Uitzondering is het eindexamengala waar een glaasje champagne geschonken wordt. Schoolfeesten vinden zowel op school als in de horeca plaats en voor elk feest wordt een blaastest afgenomen. Sinds de schoolfeesten alcoholvrij zijn, is er een daling in de opkomst. De laatste jaren is de opkomst nog verder gedaald. Naar schatting komt 50 tot 60% van de bovenbouw leerlingen niet meer op de schoolfeesten. De reden is vermoedelijk dat er geen alcohol meer geschonken wordt, maar om dit zeker te weten houdt de school een enquête onder de leerlingen. De school wil niet per definitie vast houden aan de schoolfeesten. Als er een andere activiteit voor in de plaats komt die een zelfde bindende sociale functie heeft, is dat ook prima. Het is voor scholen erg moeilijk om te concurreren met alle feestmogelijkheden die jongeren tegenwoordig hebben (horeca, eigen feestjes, verenigingsleven). Het komt ook voor dat leerlingen tegen hun ouders zeggen dat ze naar een schoolfeest gaan maar nooit komen opdagen en eigenlijk de kroeg of een club hebben bezocht. De achterliggende vraag is of het houden van alcoholvrije feesten niet een verschuiving van de alcoholproblematiek veroorzaakt naar andere locaties waar minder toezicht is, bijvoorbeeld op hockeyfeesten. Het is een trend die al een aantal jaren gaande is: Leidse scholen vieren de schoolfeesten steeds vaker in horecagelegenheden. Voor de alcoholvrije school heeft dit als nadeel dat een feest hoge kosten met zich meebrengt: scholen moeten extra betalen omdat er minder omzet gedraaid wordt. Dit kan oplopen tot 40% extra kosten. Een ander nadeel is dat leerlingen op deze manier al vroeg kennis maken met het uitgaansleven in Leiden en dat het voor komt dat leerlingen tegen hun ouders zeggen dat ze naar een club gaan waar de school ook wel eens feesten geeft. Dit wekt de indruk naar ouders dat het een veilige omgeving is, terwijl het zonder inmenging van

de school gewoon een club is waar alcohol geschonken wordt en niet speciaal extra toezicht is voor jongeren (onder de 16). Een andere trend is dat Leidse scholen de laatste jaren steeds minder schoolfeesten zijn gaan organiseren. De redenen zijn:

- Feesten kosten een hoop geld vooral als ze alcoholvrij zijn en in de horeca gegeven worden
- De opkomst wordt steeds lager
- Er zijn meer alcoholgerelateerde problemen wanneer er geschonken wordt op het feest

Werkweken

Ook de werkweken zijn alcoholvrij.

Onder schooltijd

De sociale controle op deze locatie is groot. Een leerling die heeft gedronken wordt al snel gesignaleerd door docenten of conciërges. Hier is de school erg actief in en ouders worden onmiddellijk op de hoogte gesteld als alcoholgebruik voorkomt.

Draagvlak en wensen alcoholvrij beleid onder docenten, leerlingen en ouders

Wanneer meerdere scholen in aanmerking komen voor het keurmerk van de Alcoholvrije School wil ook deze locatie het keurmerk overwegen. Het liefst zou de school het examengala met champagne behouden. Voor het personeel zijn er bijvoorbeeld wel afscheidsrecepties met alcohol. De school is niet zozeer geïnteresseerd in een nieuw keurmerk; er zijn al zoveel keurmerken. Maar als dit past binnen het Leidse alcoholbeleid en bijdraagt aan een goed mediamoment en het meekrijgen van andere scholen wil deze school wel meedoen.

Schoollocatie 5: VMBO locatie van een openbare scholengemeenschap

Schoolfeesten

Deze VMBO locatie is geheel alcoholvrij. Dit is al jaren het vanzelfsprekende beleid, ook op schoolfeesten. Tot nu toe is de opkomst prima geweest. Op het kerstgala is de opkomst bijna 100%. Dit jaar worden voor het eerst de onder- en bovenbouw feesten gescheiden. Het zou kunnen dat de bovenbouw feesten dit jaar een lagere opkomst hebben, maar dat is nog even afwachten.

Dit jaar werden de schoolfeesten voor het eerst in een discotheek georganiseerd. De school moet dan bijbetalen omdat er geen alcohol wordt geschonken en er wel veel personeel wordt ingezet. Voor de school heeft dit als voordeel dat de docenten meer mee kunnen feesten in plaats van druk zijn met de organisatie en de surveillance. Er zijn ongeveer 20 docenten op 250 leerlingen. Intoxicés zijn niet toegestaan en worden eruit gezet als ze toch naar binnen proberen te komen.

Indrinken komt wel voor maar niet heel vaak. De docenten letten goed op indrinken door observaties, gesprekken en eventueel het ruiken van de adem. Als blijkt dat indrinken vaker voor gaat komen, dan is de blaastest een dreigmiddel. Tot nu toe is een blaastest niet nodig geweest.

Werkweken

Werkweken zijn ook alcoholvrij en over het algemeen lukt het om dit beleid te handhaven. Een enkele keer gebeurt het wel eens dat iemand toch drinkt. Die persoon is dan naar huis gestuurd. Docenten houden de leerlingen voor zover het kan in de gaten; er wordt gewerkt met dag- en nachtploegen.

Onder schooltijd

Het kan voorkomen dat leerlingen overdag alcohol drinken. In principe kunnen leerlingen van het plein af tijdens tussenuren. Echter is dit niet gesignaleerd tot nu toe. Roken is wel een issue. Het idee van een rookzone voor leerlingen met een rookpas (voor leerlingen die van hun ouders toestemming hebben om te roken) spreekt de directie aan. Verbieden of rookvrij worden is ook een optie maar lastiger dan alcoholvrij worden omdat leerlingen buiten het schoolplein gewoon mogen roken.

Draagvlak en wensen alcoholvrij beleid onder docenten, leerlingen en ouders

Leerlingen van deze school gaan gemakkelijk mee in het alcoholvrije beleid. Dit komt volgens de directie doordat VMBO leerlingen niet zo snel in discussie gaan over regels. Ook de ouders zijn tevreden met het beleid. De directie zou graag een keurmerk voor de Alcoholvrije School ontvangen. De school voldoet bijna aan alle criteria. Er is nog een aantal momenten waarop er wel alcohol wordt geschonken, maar niet voor de leerlingen. Docenten krijgen tijdens de kerstlunch een glas wijn, en sommigen drinken op werkweken als de leerlingen naar bed zijn. Een aantal keren per jaar is er een afscheidsreceptie waar geschonken wordt voor leraren. Dat willen de leraren niet opgeven voor het keurmerk.

Schoollocaties 6, 7 en 8: Christelijke scholengemeenschap voor VWO, HAVO en VMBO

Er is gesproken met de ad interim locatiedirecteur van 1 augustus 2011 t/m 1 augustus 2012. De interim directie is niet bekend met het huidige alcoholbeleid, behalve dat er niet geschonken wordt onder de 16 jaar. Voor zover bekend is alcoholgebruik geen probleem op de school.

Draagvlak en wensen alcoholvrij beleid onder docenten, leerlingen en ouders

De interim directie heeft bij het personeel en het managementteam gecheckt of er draagvlak is voor een alcoholvrij beleid. Momenteel is het keurmerk voor de Alcoholvrije School geen speerpunt. Ook op de andere locaties is aangegeven dat de school op dit moment geen gebruik wil maken van het keurmerk. Er is regelgeving op school, maar docenten hebben op een aantal vrijdagen in de horeca-afdeling van de school een borrel. Dit zal niet veranderen op korte termijn.

Schoollocatie 9: een schoollocatie voor anderstaligen

Er zitten veel kinderen van asielzoekers, vluchtelingen en Europese arbeiders op deze school. De leeftijd is van 12 t/m 20 jaar. Ongeveer een vijfde van de leerlingen is Pools, nog ongeveer een vijfde is Afghaans/ Irakees en verder is de populatie erg divers.

Schoolfeesten

In de school is er een algeheel alcoholverbod, dus ook de schoolfeesten zijn alcoholvrij. Toen dit werd ingevoerd leverde dit wel protest op onder de leerlingen. Met name de Poolse leerlingen waren het er niet mee eens. Het eerste feest hebben zij geboycot. Maar toen zij hoorden hoe leuk het toch geweest was, kwamen zij de volgende feesten weer. Nu is het geen issue meer dat de feesten alcoholvrij zijn; dit wordt gewoon zo geaccepteerd. Het is dus belangrijk om het alcoholvrije beleid consequent door te voeren en je bij de invoering niet te laten leiden door commentaar van leerlingen of ouders. Tijdens het eerste feest is er veel meegenomen drank ingenomen. Ook hadden meerdere leerlingen van te voren ingedronken. Deze leerlingen werden niet toegelaten op het schoolfeest en er is met hun ouders gesproken. Op indrinken wordt standaard gecontroleerd door de leraren bij de deur (vooralnog zonder blaasapparatuur). Blaasapparatuur is wel schoolbreed aangeschaft en kan door alle vestigingen gebruikt worden. Er zijn twee keer per jaar schoolfeesten. Eén van de twee feesten heeft een apart thema (Valentijn) en op beide feesten is er ook de mogelijkheid om spelletjes te doen of films te kijken. De feesten duren van ongeveer 19:30 tot 23:30 uur.

Werkweken

De school heeft geen werkweken. Tweemaal per jaar is er een excursie. Daar is geen alcoholgebruik toegestaan.

Onder schooltijd

Volgens de enquête komt het wel eens voor dat leerlingen overdag drinken. In principe is dit niet toegestaan en wordt er bij drankgebruik onmiddellijk de ouders ingeschakeld. Die waarderen het dat de school hen over het alcoholgebruik van hun kind inlicht. Voor iedere schoolvakantie worden alle kluizen gecontroleerd. Leerlingen die alcohol of wiet in hun bezit hebben krijgen een gesprek met de ouders erbij.

Draagvlak en wensen alcoholvrij beleid onder docenten, leerlingen en ouders

De directie wil graag het keurmerk voor de Alcoholvrije School voeren. Zij is van mening dat alcoholvrij beleid de norm moet zijn op scholen. Zeker op VMBO scholen waar het merendeel van de leerlingen jonger dan 16 jaar is. Ook wil de directie het project 'de Alcoholvrije School' bespreken in schoolbrede MT. De ouders worden goed geïnformeerd op deze locatie. Zij hebben drie verplichte contactmomenten met de school. Wanneer alcoholgebruik een issue is, wordt dit besproken met de ouders. De leraren hebben wel maandelijks een vrijdagmiddag borrel, maar die is meestal buiten de school.

Schoollocatie 10: Vestiging voor VMBO, onderdeel van een openbare scholengemeenschap

Schoolfeesten

Deze locatie heeft al jaren een alcoholvrij beleid. De schoolfeesten voor onder- en bovenbouw zijn gescheiden. De opkomst op onderbouwfeesten is goed, op bovenbouw feesten is de opkomst teruggelopen sinds de invoering van alcoholvrij beleid, met uitzondering van het eindexamengala.

Er zijn geen introducés toegestaan. De feesten duren tot 24:00 uur en met uitzondering tot 01:00 uur. De schoolfeesten vinden meestal plaats op school, behalve het eindexamengala, dat vindt plaats in een discotheek. De handhaving van het beleid gebeurt door surveillance van docenten, ook bij de toiletten en lockers. De lockers zijn niet toegankelijk tijdens het feest zodat geen meegesmokkelde alcohol kan worden genuttigd. Er wordt op indrinken gecontroleerd met alcoholtesters bij de ingang. Dit gebeurt steekproefsgewijs op elk feest. Er is gemerkt dat het indrinken en/of het aantal indrinkers hierdoor flink is afgenomen en het bijna niet meer voorkomt. Blaastesten werken dus preventief. De schoolfeesten worden georganiseerd door het schoolbestuur, oud leerlingen en de feestcommissie. Oud leerlingen zijn erg betrokken en nemen ook enquêtes af m.b.t. de wensen voor het feest en ze zorgen voor de beveiliging.

Werkweken

De school communiceert naar leerlingen, docenten en ouders dat ook de werkweken alcoholvrij zijn. De ouders krijgen vooraf een brief en de leerlingen tekenen een contract waarin ze aangeven geen alcohol te zullen drinken en als ze dit toch doen naar huis worden gestuurd. Daarnaast worden de tassen gecontroleerd op alcohol voor vertrek. In de 1e en 2e klas zijn er werkweken waarbij leerlingen voortdurend onder de hoede zijn van docenten. Alcohol nuttigen is dus onmogelijk. In de bovenbouw zijn er ook verre reizen waarbij leerlingen vrije avonden hebben waarop het mogelijk is om alcohol te drinken. De school vermoedt dat dit dan ook gebeurt, maar wel met mate. Het komt niet voor dat leerlingen dronken worden op werkweken. Ook docenten drinken helemaal niets op werkweken.

Onder schooltijd

Wanneer leerlingen onder schooltijd alcohol drinken worden zij geschorst. Dit is al heel lang niet voorgekomen. Klas 1 en 2 hebben geen tussenuren; bij de hogere klassen komt dit wel voor.

Draagvlak en wensen alcoholvrij beleid onder docenten, leerlingen en ouders

De school komt graag in aanmerking voor het keurmerk. Op alle locaties van deze school geldt er sinds circa 3 jaar een alcoholvrij beleid. Er zijn wel verschillen in de uitvoering en de handhaving van dit beleid per locatie. De handhaving is het belangrijkste element van alcoholvrij beleid. Het is belangrijk om 100% alcoholvrij te zijn en niet één biertje toe te staan. Op niet alle locaties staan de docenten volledig achter het beleid. Onder de docenten en ouders van deze locatie is er een groot draagvlak. Leerlingen zijn minder blij met het alcoholvrije beleid, maar dat hoort ook bij leerlingen. Een keer per maand is er een lerarenborrel op vrijdagmiddag, als alle leerlingen uit het schoolgebouw zijn. De aanlevering van alcohol hiervoor gebeurt erg onopvallend zodat leerlingen hier niets van zien. Er is veelvuldig contact tussen directie, wijkagent en zorgcoördinator, ook over alcoholproblematiek. Op dit moment heeft de school geen behoefte aan verdere ondersteuning wat betreft het alcoholbeleid.

5.3. Conclusies interviews locatiedirecteuren

Schoolfeesten

- Zeven van de tien ondervraagde directies van schoollocaties geven aan dat de schoolfeesten alcoholvrij zijn.
- Drie scholen met alcoholvrije feesten geven aan dat de opkomst afneemt na invoering van een alcoholvrij beleid, met name bij bovenbouwleerlingen.
- De vraag reist bij drie schoollocaties of ze wel door moeten gaan met schoolfeesten gezien de lage populariteit ervan.
- Eén directie geeft aan dat het een trend is dat Leidse scholen de laatste jaren steeds minder schoolfeesten zijn gaan organiseren. De redenen zijn: Feesten kosten een hoop geld vooral als ze alcoholvrij zijn en in de horeca gegeven worden, de opkomst wordt steeds lager, er zijn meer alcoholgerelateerde problemen wanneer er geschonken wordt.
- Twee scholen geven aan dat ze extra moeten betalen om alcoholvrije schoolfeesten in horecagelegenheden te organiseren.

Werkweken

- Vijf van de tien ondervraagde directies van schoollocaties geven aan dat de werkweken alcoholvrij zijn. Eén van die vijf scholen heeft moeite met de handhaving van het alcoholvrije beleid op werkweken met name doordat leraren zelf ook willen drinken. Twee scholen die wel alcoholvrij zijn wat betreft de schoolfeesten organiseren geen werkweken.
- Eén schoollocatie geeft aan vooraf aan de werkweek een contract op te stellen waarin leerlingen tekenen dat zij niet drinken tijdens de werkweek.

Onder schooltijd

- Er is geen enkele school die alcoholgebruik onder schooltijd toestaat. Voor het overtreden van deze regel gelden sancties zoals (tijdelijke) schorsing en de ouders worden altijd gewaarschuwd.
- Twee scholen hebben wel eens leerlingen gesignaleerd met alcoholhoudende drank in de Leidse Hout, een openbaar park nabij scholen.
- Scholen hebben het meestal niet in de gaten hebben als er tijdens schooltijd wordt gedronken.

Draagvlak en wensen alcoholvrij beleid onder docenten, leerlingen en ouders

- Zeven van de tien ondervraagde schoollocaties hebben interesse in het keurmerk voor de Alcoholvrije School. Vijf van deze zeven scholen zijn geheel alcoholvrij voor leerlingen, twee scholen bieden leerlingen en hun ouders nog een glas champagne aan bij het eindexamenfeest dan wel de diplomering.
- Drie van de zeven schoollocaties hebben interesse in het keurmerk maar willen de lerarenborrel of de borrels tijdens werkweken er niet voor opgeven.
- Eén school heeft een ouderraad die tegen alcoholvrij beleid is.

6. Conclusie en aanbevelingen

In dit hoofdstuk worden de belangrijkste conclusies uit het leerlingenonderzoek en uit de interviews met de locatiedirecteuren beschreven. De landelijke en de Leidse onderzoeksresultaten zijn met elkaar vergeleken. Per conclusie worden aanbevelingen gedaan voor verbetering van het alcoholbeleid op Leidse scholen in het VO.

Voldoende draagvlak voor de Alcoholvrije School

Uit de tien gesprekken met directies blijkt dat er op zeven scholen draagvlak is voor een alcoholvrij beleid. Vier van de tien ondervraagde scholen lijken naar aanleiding van de gesprekken in aanmerking te komen voor het keurmerk van de Alcoholvrije School. In een vervolgtraject wordt door STAP getoetst of deze scholen ook werkelijk aan de gestelde criteria voldoen. Drie andere scholen hebben interesse om een volledig alcoholvrij beleid in te voeren, maar voldoen in de praktijk nog niet aan alle criteria. Ze hebben bijvoorbeeld nog een eindexamenfeest met champagne.

Aanbeveling: STAP adviseert het invoeren van een alcoholvrij beleid volgens de criteria van het landelijke keurmerk van de Alcoholvrije School op vier van de tien Leidse schoollocaties waarmee gesprekken zijn gevoerd met de directies. Deze scholen worden getoetst of zij voldoen aan alle gestelde criteria. Gezamenlijk optrekken hierin vergroot het draagvlak onder docenten en ouders.

Lerarenborrel staat keurmerk in de weg

Drie van de tien ondervraagde schooldirecties geeft aan wel voor het keurmerk van de Alcoholvrije School in aanmerking te willen komen, maar willen daarvoor de lerarenborrel op school of tijdens de werkweek niet opgeven.

Aanbeveling: STAP adviseert deze scholen om een alcoholvrije cocktail te schenken op het eindexamenfeest en om de lerarenborrels op externe locaties te organiseren wanneer leraren niet in functie en niet in het bijzijn van leerlingen zijn. Wanneer een volledig alcoholvrij beleid voor sommige scholen een brug te ver is, adviseert STAP om de beschikbaarheid van alcohol zo beperkt mogelijk te houden. Scholen kunnen daartoe maatregelen nemen zoals het scheiden van onderbouw en bovenbouw op schoolfeesten, het verbieden van alcohol op werkweken, het structureel invoeren van alcoholtesten om indrinken te voorkomen, het afschaffen van introducés, en het vervroegen van de sluitingstijd.

In Leiden zijn er relatief veel alcoholvrije schoolfeesten

Op schoolfeesten zegt 63% van de Leidse leerlingen wel eens alcohol te hebben gedronken; dit is vergelijkbaar met de landelijke cijfers (68%). Op acht van de 19 Leidse schoollocaties wordt daadwerkelijk alcohol geschonken tijdens schoolfeesten (42%); landelijk is dat op 56% van de schoollocaties. Volgens de leerlingen in Leiden geven meer scholen dan het landelijk gemiddelde regelmatig alcoholvrije schoolfeesten (71% t.o.v. 44%). Ook uit de interviews blijkt dat 7 van de 10 schoollocaties alcoholvrije feesten organiseren. Een ander punt van zorg voor sommige schoollocaties is de verminderde opkomst, met name van bovenbouwleerlingen. Een drietal scholen vraagt zich zelfs

af of schoolfeesten nog wel georganiseerd moeten worden in een tijd van groot aanbod van feesten voor pubers.

Aanbeveling: Wanneer alcoholvrije feesten worden ingevoerd, is het raadzaam om een leuk thema of locatie te bedenken voor het feest. Leidse scholen hebben hier goede ervaringen mee, alhoewel wel rekening gehouden moet worden met een (tijdelijke) terugloop van het bezoekersaantal. Wanneer de school het alcoholvrije beleid standvastig handhaaft, wennen leerlingen eraan en wordt het een vanzelfsprekendheid dat er geen alcohol op school verkrijgbaar is.

Indrinken en meesmokkelen ook in Leiden een probleem

In Leiden drinkt 34% van de scholieren wel eens in; dat is vergelijkbaar met landelijke resultaten (35%). Van die indrinkers zegt 25% wel eens alcohol mee naar binnen te smokkelen op een schoolfeest. Een aantal scholen zeggen positieve ervaring te hebben met blaastesten als preventief middel tegen indrinken.

Aanbeveling: Advies is om op meer scholen alcoholtesters in te voeren met als doel om te voorkomen dat leerlingen onder invloed van alcohol naar het feest gaan (indrinken). Het is aan te raden om de subjectieve test door leraren te vervangen door een objectieve alcoholtest. Om kosten te besparen kunnen alcoholtesters het beste gezamenlijk aangeschaft worden.

Eenderde van de Leidse leerlingen feest in de horeca

In Leiden organiseren volgens de leerlingen zes van de 19 ondervraagde scholen (34%) de schoolfeesten in de horeca en nog eens één school organiseert zijn schoolfeest afwisselend op school en in de horeca. Nadeel is dat de schoollocatie afhankelijk is van het (horeca)personeel dat de consumpties verstrekt en daarmee gedeeltelijk verantwoordelijk is voor het alcoholgebruik van de leerlingen. Een ander nadeel is dat voor alcoholvrije schoolfeesten er bijbetaald moet worden aan de horecaondernemer. Uit gesprekken met schooldirecties blijkt dat de docenten het als voordeel zien dat ze zelf geen toezicht hoeven te houden en dus meer tijd hebben voor het contact met leerlingen.

Aanbeveling: Scholen zijn financieel voordeliger uit wanneer alcoholvrije schoolfeesten op de school zelf georganiseerd worden. Voor schoolfeesten in de horeca moet namelijk vaak bijbetaald worden.

Stiekem alcohol op werkweken van Leidse scholen

In Leiden zeggen 49% van de leerlingen wel eens alcohol te drinken op werkweken, terwijl uit het leerlingenonderzoek blijkt dat alcoholgebruik op 10 van de 14 scholen die werkweken organiseren niet is toegestaan (71%). Dat is vergelijkbaar met landelijke resultaten. Uit de gesprekken met directies blijkt dat minstens één school moeite heeft met handhaving van alcoholvrij beleid op werkweken. Een aantal andere schooldirecties geeft aan dat er niet altijd toezicht is en dat verwacht wordt dat leerlingen alcohol drinken in de vrije uren.

Aanbeveling: Op werkweken van Leidse scholen is het noodzakelijk om de handhaving van de regels te verbeteren, bijvoorbeeld door middel van een contract met leerlingen vooraf, tassencontroles, alcoholtesters en meer toezicht door docenten.

Fors aantal leerlingen drinkt onder schooltijd

Onder schooltijd (in een tussenuur of pauze) wordt er in Leiden door een vergelijkbaar aantal leerlingen wel eens alcohol gedronken als op de gemiddelde landelijke school. Twaalf procent van de leerlingen zegt wel eens gedronken te hebben onder schooltijd, wat in absolute aantallen hoog te noemen is: 115 leerlingen op een school met 1000 leerlingen. Alle schooldirecties geven aan dat drinken onder schooltijd verboden is en dat er wordt ingegrepen door leerlingen te schorsen en hun ouders in te lichten. Echter geven directies ook aan dat alcoholgebruik overdag niet altijd opgemerkt wordt.

Aanbeveling: De signalering van en het voorkomen van alcoholgebruik onder schooltijd kan verbeterd worden. Dit kan bijvoorbeeld door tussenuren te beperken, af en toe kluiscontroles uit te voeren of door de regels en de sancties nog eens te herhalen. Wanneer leerlingen met alcohol op overdag in de school gesignaleerd worden, nemen scholen wel de juiste maatregelen door ze tijdelijk te schorsen en de ouders in te lichten.

7. Literatuur

- Monshouwer, K., Verdurmen, J., Dorsselaer, S. van, Smit, E., Gorter, A. Vollebergh, W. (2008) Jeugd en riskant gedrag 2007, Trimbos Instituut.
- Dorsselaer S van, et al., HBSC 2009. Gezondheid, welzijn en opvoeding van jongeren in Nederland. Utrecht, Trimbos-instituut, 2010.
- Grant, B.F., Dawson, D.A. (2007), Age at onset of alcohol use and its association with DSM-IV alcohol abuse and dependence: Results from the National Longitudinal Alcohol Epidemiologic Survey, National Institute on Alcohol Abuse and Alcoholism.
- Mulder, J. (2005). Drinken op school. STAP.
- Bos, V. de (2009). Drinken op school. STAP.
- Verhoef, I. (2011). Drinken op school. STAP.

Bijlage 1 Vragenlijst Leerlingen

ALGEMEEN

Leeftijd.....

Geslacht: man/vrouw

Klas.....

Opleidingsniveau.....

- 1) Heb je wel eens alcohol gedronken?
 Ja
 Nee

- Ja
 Nee (door naar 12)

- 7) Zijn er regels voor de verkoop van alcohol op school?
 Ja, er wordt geen alcohol verkocht
 Ja, alleen alcohol boven de 16
 Weet ik niet
 Nee
 Anders.....
....

SCHOOLFEESTEN

- 2) Organiseert jouw school ook schoolfeesten?
 Ja
 Nee (door naar vraag 17)
- 3) Ga je meestal naar jouw schoolfeest?
 Ja
 Nee
- 4) Waar worden schoolfeesten meestal gehouden?
 Op school
 Horeca
 Anders.....
.....
.....
- 5) Zijn schoolfeesten van de onder- en bovenbouw meestal gescheiden van elkaar?
 Ja
 Nee

- 8) Drink jij wel eens alcohol op een schoolfeest?
 Ja
 Nee (door naar vraag 12)
- 9) Hoeveel glazen alcohol (bier, wijn, breezer.etc.) drink je meestal per keer op een schoolfeest?
 0-2 glazen
 2-5 glazen
 5-10 glazen
 meer dan 10 glazen
- 10) Hoe kom je aan drank op school of schoolfeesten?
 Die koop ik zelf
 Die koopt een ander
 Anders.....
.....
.....
.....
- 11) Vind jij het goed dat er bij jou op schoolfeesten alcohol wordt verkocht?
 Ja
 Nee
 Weet ik niet

SCHOOLFEESTEN EN ALCOHOL

- 6) Wordt er op schoolfeesten alcohol verkocht?

- 12) Drink je wel eens in voor een schoolfeest?

- Ja
- Nee (door naar 17)

- Ja
- Nee

- 13) Waar drink je dan meestal in?
- Thuis of bij vrienden thuis
 - Op straat /hangplek
 - In een keet /hok
 - In een café
 - Anders.....

- 19) Wordt er alcohol gedronken tijdens schoolkampen/ werkweken?

- Ja
- Nee

- 14) Wordt er door de school gecontroleerd of leerlingen hebben ingedronken?

- Ja
- Nee (door naar 17)
- Weet ik niet (door naar 17)

- 15) Hoe wordt door de school gecontroleerd of leerlingen hebben ingedronken?

- Blaastest bij binnenkomst
- Wordt door leraren bepaald (geen blaastest)
- Anders

- 16) Neem je wel eens stiekem alcohol mee naar binnen tijdens een schoolfeest?

- Ja
- Nee

ALCOHOLGEBRUIK OP SCHOOL

- 20) Is het mogelijk in tussenuren alcohol te kopen in de buurt (<500 m) van de school?

- Ja, waar.....
- Nee

- 21) Hebben klasgenoten van je op school wel

eens alcohol gedronken in een tussenuur of pauze?

- Ja
- Nee

ALCOHOLGEBRUIK OP SCHOOLKAMPEN / WERKWEKEN

- 17) Organiseert jouw school schoolkampen/

werkweken?

- Ja
- Nee (door naar 20)

- 18) Mag er alcohol worden gedronken tijdens

schoolkampen/ werkweken?

- 22) Heb je wel eens alcohol gedronken in een

tussenuur of pauze?

- Ja
- Nee

- 23) Heeft er wel eens iemand uit je klas met

alcohol op (aangeschoten) in de klas gezeten?

- Ja
- Nee (einde vragenlijst)

Bijlage 2. Vragenlijst schooldirecties

Voorbeeld van een vragenlijst, toegespitst op de resultaten van het leerlingenonderzoek op de school:

Schoolfeesten

1. Hoe is de opkomst op schoolfeesten?
2. Waar in de horeca worden schoolfeesten georganiseerd?
3. Zijn er dan toezicht/ regels voor het alcoholgebruik/ genotmiddelengebruik op locatie?
4. De schoolfeesten zijn meestal gescheiden wat betreft onder- en bovenbouw. Is dat ivm de alcoholverkoop?
5. Op schoolfeesten wordt alcohol verkocht boven de 16. Leerlingen krijgen polsbandjes en hun ID wordt gecontroleerd. Hoe wordt dit gehandhaafd? Hoe gaan jullie om met doorgeven van drank van 16 jarigen naar jongere kinderen?
6. Zijn er limieten op jullie school voor de hoeveelheid glazen?
7. Jullie gebruiken een blaastest. Hoe gaat dat in zijn werk? Zijn er problemen? Was er een aanleiding voor? Hoe vaak gebruiken jullie de blaastest? Voor alle leerlingen?

Werkweken en andere activiteiten

1. Er mag volgens 1 leerling alcohol gedronken worden op werkweken, en volgens 5 leerlingen mag dit niet. Maar er geven 4 leerlingen aan dat ze wel alcohol drinken. Hoe is de communicatie en de handhaving op werkweken?

Onder Schooltijd

1. Een leerling heeft wel eens alcohol gedronken in een tussenuur of pauze. En een andere leerling wist dat iemand uit zijn klas alcohol had gedronken voor de les. De leerlingen werden niet verwijderd uit de klas. Hoe gaan jullie daarmee om? Zijn er regels voor drinken onder schooltijd?

Draagvlak Alcoholvrije school

1. Hoe schat u het draagvlak in onder het personeel, de leerlingen en de ouders om een geheel Alcoholvrije School te worden? Dus ook voor 16 t/m 18 jaar.
2. Zijn er wensen om een genotmiddelen/ alcoholbeleid te formuleren, te handhaven en te communiceren?
3. Wie is er binnen de school verantwoordelijk voor het genotmiddelenbeleid?
4. Wie organiseert de schoolfeesten en de werkweken?
5. Is er schoolpolitie of zorgcoördinator?
6. Wenst u ondersteuning bij het invoeren van de Alcoholvrije School?
7. Is er samenwerking met de gemeente voor het invoeren van de Alcoholvrije School?

Bijlage 3. Scholen Leids leerlingenonderzoek alcoholgebruik

De deelnemende scholen zijn:

1. Bonaventuracollege; Boerhaave
2. Bonaventuracollege; Burggravenlaan
3. Bonaventuracollege; Mariënpool
4. Da Vinci College; Leonardo
5. Da Vinci College; Sumatrastraat
6. Da Vinci College; Bètaplein
7. Da Vinci College; Kagerstraat
8. Driestar College; Leiden
9. Marecollege
10. Stedelijk Gymnasium; Athena
11. Stedelijk Gymnasium; Socrates
12. Visser 't Hooft Lyceum; Kagerstraat
13. Visser 't Hooft Lyceum; Zuid-West
14. Visser 't Hooft Lyceum; De Leidse Hout
15. Vlietland College
16. De Weerklank; Obrechtstraat
17. Onderwijs Centrum Leiden; De Delta
18. Onderwijs Centrum Leiden; De Poort
19. Onderwijs Centrum Leiden; Het Waterland